

15 գործողություն, որ հայերը պետք է ձեռնարկեն Արցախը փրկելու համար

15 Actions Armenians Must Take To Save Artsakh

15 действий, которые армяне должны предпринять, чтобы спасти Арцах

Հետնապլան/Background/Фон

Շուշիի անկումից և Ռուսաստանի միջնորդությամբ հրադադարի ռեժիմի կիրառումից հետո հիմնական հակամարտությունն առայժմ դադարել է: Շատերը հնչեցնում են իրենց կարծիքները և կա անորոշություն, թե ինչ պետք է անել:

After Shushi's fall and the imposition of the Russian-brokered ceasefire, major conflict has stopped for now. There're many people voicing opinions and there's much uncertainty about what to do.

После падения Шуши и введения режима прекращения огня при посредничестве России крупный конфликт на данный момент прекратился. Многие люди высказывают свое мнение и есть большая неуверенность в том, что делать.

Դիտարկման համար ստորև բերված են 15 հիմնական առաջարկություններ: Արցախի հետագա ոսնձգություններից փրկվելու համար յուրաքանչյուր օրը կենսական նշանակություն ունի: Այնուամենայնիվ, նախքան առաջարկությունները կարդալը, խնդրում ենք հաշվի առնել ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինի հետևյալ [հայտարարությունները](#) և հետևանքները հայերի համար:

Below are 15 key recommendations to consider. Every day is vital if Artsakh is to be saved from further encroachment! However, before reading the recommendations, please consider the following [statements](#) from Russian President Vladimir Putin and the consequences for Armenians:

Ниже приведены 15 основных рекомендаций для рассмотрения. Для спасения Арцаха от дальнейших посягательств жизненно важен каждый день! Однако перед чтением рекомендаций обратите внимание на следующие [заявления](#) президента России Владимира Путина и их последствия для армян:

Համաձայն միջազգային իրավունքի՝ Ղարաբաղը միշտ եղել է Ադրբեջանի բաղկացուցիչ մասը... ՀԱՊԿ-ը չէր կարող միջամտել. ոչ ոք չէր հարձակվել Հայաստանի վրա:

According to international law, Karabakh has always been an integral part of Azerbaijan... The CSTO could not interfere - no one attacked Armenia.

Согласно международному праву, Карабах всегда был неотъемлемой частью Азербайджана... ОДКБ не могла вмешиваться - никто не нападал на Армению.

Պուտինը պետք է իմանա Խորհրդային Սահմանադրության 72-րդ հոդվածի մասին, որն իրավունք տվեց Խորհրդային հանրապետություններին և Ինքնավար մարզերին, ինչպես Լեռնային Ղարաբաղը (ԼՂ), անկախանալ ինքնորոշման միջոցով՝ հենց այն հոդվածը, որն օգտագործեցին Հայաստանը, Ադրբեջանը և ԼՂ-ն այդ անելու համար: ՄԱԿ-ի բանաձևերը և կոնվենցիաները «միջազգային իրավունք» չեն, քանի դեռ չեն վավերացվել շահագրգիռ պետությունների կողմից:

Putin must know about Article 72 of the Soviet Constitution, which gave the right to Soviet Republics and Autonomous Regions like Nagorno Karabakh (N-K) to be independent by self-determination – the very Article that Armenia, Azerbaijan and N-K all used to do so. UN Resolutions and Conventions are not ‘international law’ unless ratified by concerned States.

Путин должен знать о статье 72 советской конституции, которая дала право советским республикам и автономным регионам, таким как Нагорный Карабах (НК), быть независимыми на основе самоопределения - той самой статье, которую Армения, Азербайджан и НК все использовали для этого. Резолюции и конвенции ООН не являются «международным правом», если они не ратифицированы заинтересованными государствами.

Ինքնորոշումը միջազգային օրենք է ՄԱԿ-ի կոնվենցիաների համաձայն՝ վավերացված Ադրբեջանի կողմից: Բազմաթիվ օրինակներ կան, այդ թվում՝ Կոսովոն (որը, ի տարբերություն ԼՂ-ի, իրավաբանորեն չի առանձնացել իր նախկին դաշնային պետությունից, բայց կեղծավորորեն ճանաչված է Ադրբեջանի կողմից), Հարավային Սուդանը և Թիմոր-Լեստեն:

Self-determination is an international law under UN Conventions ratified by Azerbaijan. There are many examples, including Kosovo (which unlike N-K, didn't legally separate from its former federal State but is hypocritically recognised by Azerbaijan), South Sudan and Timor-Leste.

Самоопределение является международным правом согласно конвенциям ООН, ратифицированным Азербайджаном. Есть много примеров, в том числе Косово (которое, в отличие от НК, юридически не отделилось от своего бывшего федеративного государства, но лицемерно признано Азербайджаном), Южный Судан и Тимор-Лешти.

Պուտինի վերջին հայտարարությունը ցնցող է, քանի որ պատերազմից առաջ և դրա ընթացքում եղել են բազմաթիվ օրինակներ, երբ հարձակման է ենթարկվել Հայաստանը՝ ներառյալ Տավուշի, Գեղարքունիքի և Սյունիքի մարզերը, և նույնիսկ Ռուսաստանի սեփական ուղղաթիռը խփվել է Արարատի մարզի վրա:

The last statement by Putin is shocking, because there were many examples before and during the war where Armenia itself was attacked, including Tavush, Gegharkunik and Syunik Provinces, and even Russia's own helicopter was shot down over Ararat Province.

Последнее заявление Путина шокирует, потому что было много примеров до и во время войны, когда сама Армения подвергалась нападению, в том числе в районах Тавуш, Гегаркunik и Сюник, и даже собственный вертолет России был сбит над Араратской областью.

Եզրակացություն՝ Պուտինը պետք է տեղյակ լինի, որ այդ հայտարարությունները ապակողմնորոշող են, բայց ակնհայտորեն պայմանավորված են Ռուսաստանին օգուտ բերող Հայաստանին չսատարելու այլ գործոններից: Հայերի համար այս հայտարարությունները ներկայացնում են անկախության իրավական գործը պատշաճ կերպով չհաղորդելու և ՀԱՊԿ դրույթները ստիպողաբար չկիրառելու ճախողում (ոչ միայն պատերազմի ժամանակ, այլև 2020թ. հուլիսին, երբ Ադրբեջանը որպես փորձ հարձակվեց Տավուշի վրա): Դա նշանակում է, որ հայերն այլևս չեն կարող իրենց թույլ տալ լինել թույլ հաղորդակիցներ աշխարհի հետ և բնույթով պասիվ: Հայերն ամեն օր պետք է փաստերով խոսեն, իրենց գործը հիմնեն օրենքի վրա (ոչ թե պատմության) և բարձրաձայնեն:

Conclusion – Putin must be aware that these statements are misleading, but is obviously motivated by other factors benefiting Russia to not support Armenia. For Armenians, these statements represent a failure to communicate the legal case for independence properly, and a failure to forcefully activate the CSTO provisions (not just during the war but in July 2020 when Tavush was attacked as a test by Azerbaijan). It means that Armenians can no longer afford to be poor communicators to the world, and passive in nature. Every day Armenians need to be factual, base their case on law (not history), and be very loud!

Вывод: Путин должен осознавать, что эти заявления вводят в заблуждения, но явно мотивированы другими факторами, которые идут на пользу России, чтобы не поддерживать Армению. Для армян эти заявления представляют собой неспособность должным образом изложить юридические аргументы в пользу независимости и неспособность принудительно активировать положения ОДКБ (не только во время войны, но и в июле 2020 года, когда Азербайджан в качестве тестирования напал на Тавуш). Это означает, что армяне больше не могут позволить себе быть плохими коммуникаторами мира и пассивными по своей природе. Каждый день армяне должны говорить фактами, основывать свои доводы на законе (а не на истории) и громко высказаться!

Ոչ ոք, նույնիսկ Հայաստանը, չի ճանաչել Ղարաբաղը/Արցախը:

Nobody, not even Armenia, recognized Karabakh/Artsakh.

Никто, даже Армения, не признал Карабах/Арцах.

Եզրակացություն՝ Պուտինը ճիշտ է: Հայաստանի իրար հաջորդող կառավարություններին չի հաջողվել համարձակություն գտնել ճանաչելու Արցախը՝ վախենալով բացասական արձագանքից: Ակնհայտ է, որ այս պասիվ դիրքորոշումը ձախողվեց: Հավասարապես, ճանաչման գործում սփյուռքին լիովին ակտիվացնելու համար պատերազմ պետք էկավ, այսպիսով սա կրկին մատնանշում է հաղորդակցման թույլ հմտություններին ու պասիվությանը՝ ռեակտիվ լինելու տեսանկյունից:

Conclusion – Putin is right. Successive Armenian governments have failed to find the courage to recognise Artsakh, fearing an adverse response. Clearly this passive stance failed! Equally, it took a war to fully energise the diaspora into action for recognition, so again this indicates poor communication skills and passiveness in terms of being reactive.

Вывод - Путин прав. Сменявшие друг друга правительства Армении не набрались смелости признать Арцах, опасаясь негативной реакции. Очевидно, эта пассивная позиция провалилась! Точно так же потребовалась война, чтобы полностью активизировать диаспору в действиях для признания, так что это снова указывает на плохие коммуникативные навыки и пассивность с точки зрения реакции.

Կարելի է ցանկացած գնահատական տալ Թուրքիային Ղարաբաղի հարցում, բայց նրան չի կարելի մեղադրել միջազգային իրավունքի խախտման մեջ:

You can give any assessment to Turkey in the Karabakh issue, but it cannot be accused of violating international law.

Можно какие угодно давать оценки действиям Турции, но трудно обвинить Турцию в нарушении международного права.

Եզրակացություն՝ սիրիացի և աֆղանցի վարձկանների պատերազմական գոտի տեղափոխելը 1949թ. օգոստոսի 12-ի ժնկ կոնվենցիաներին լրացնող 47 հոդվածի խախտում է: Պուտինը դա պետք է իմանա և հայտնել է իր մտահոգությունն այդ ահաբեկիչների վերաբերյալ, բայց այնուամենայնիվ հայտնում է աշխարհին, թե Թուրքիան ոչ մի միջազգային իրավունք չի խախտել. նշանակում է, որ նա շարժվում է Ռուսաստանին օգուտ բերող այլ քաղաքական գործոններով:

Conclusion – the transport of Syrian and Afghani mercenaries to a war zone is a violation of Article 47 of the *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Putin must know this and has expressed his own concern about these terrorists, yet still informs the world that Turkey didn't break any international law; meaning he is motivated by other political factors that benefit Russia.

Вывод - транспортировка сирийских и афганских наемников в зону боевых действий является нарушением статьи 47 Дополнительного протокола к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года. Путин должен знать об этом и выразил свою озабоченность по поводу этих террористов, но все же ложно информирует мир, что Турция не нарушила международные права; это означает, что им движут другие политические факторы, которые приносят пользу России.

Ղարաբաղի կարգավիճակի խնդիրը գոյություն ունի, այն վերջնականապես լուծված չէ:

The problem of the status of Karabakh exists, it is not finally settled.

Проблема статуса Карабаха существует, она окончательно не решена.

Հայերը պետք է հասկանան, որ սա ազդանշան է այն բանի, որ Արցախի կարևոր մասը, որը փրկվել է, նույնպես կորստի վտանգի տակ է: Յուրաքանչյուր օր որոշիչ է, ուստի հայերը պետք է փոխեն իրենց վերաբերմունքն ու մոտեցումը, լինեն միասնական, լինեն ուժեղ, հստակ հաղորդակցվողներ (առանց պոեզիայի և նրբությունների) և լինեն նախաձեռնող ծրագրավորողներ: «Պահի համար ապրելու» հին ձևերն անցել են:

Armenians must understand that this is a signal that the important portion of Artsakh that was saved is also in danger of being lost. Every day is critical, and so Armenians must change their attitude and approach, to be united, to be strong, clear communicators (no more poetry and nuances) and to be proactive planners! The old ways of 'living for the moment' are gone!

Армяне должны понять, что это сигнал о том, что спасенная важная часть Арцаха также находится под угрозой потери. Каждый день имеет решающее значение, и поэтому армяне должны изменить свое отношение и подход, объединиться, стать сильными, четкими коммуникаторами (без поэзии и нюансов) и активно планировать! Старые способы «жить моментом» ушли!

Առաջարկություններ/Recommendations/Рекомендации

1. Ձևավորել **Հաստուկ խորհուրդ**, որը Վարչապետին (ով էլ որ լինի), խորհուրդ տա առաջընթացի լավագույն ճանապարհը, որպեսզի մարդիկ չզգան, որ իրենց թելադրում են: Այն պետք է ներառի ընդդիմության ներկայացուցիչներ (կոռուպցիա չներկայացնող...) և այլ ոչ կուսակցական անդամներ հասարակությունից, որպես միասնական կառավարության ձև մինչև հաջորդ ընտրություններ:

Form a **Special Council** to advise the PM – whomever that might be – on the best way forward, so the people don't feel they're being dictated to, which should include representatives of the opposition (none that represent corruption...) and other non-political members from the public, as a form of a unity government until the next elections.

Сформировать **Специальный совет**, который будет советовать премьер-министру - кем бы он ни был - относительно наилучшие пути вперед, чтобы люди не чувствовали, что им диктуют. В совет должны входить представители оппозиции (не представляющие коррупцию...) и другие неполитические члены от общественности, как форма правительства единства до следующих выборов.

2. Ստեղծել **Վարչապետի հատուկ խորհրդականների** հատուկ խումբ, թե ինչպես հասարակությանը և աշխարհին հաղորդագրություն ուղարկել՝ օգտագործելով առավել ուշադրությամբ կազմված խոսքեր և ղեկավարվելով Հատուկ խորհրդի կողմից մշակված քաղաքականությամբ: Այլևս չպետք է լինեն չգրված երկիմաստ ելույթներ, որոնք խառնաշփոթ և պառակտում են առաջացնում. փոխարենը պետք է շեշտը դնել պարզ, հակիրճ հաղորդագրությունների վրա:

Establish a special group of **Prime Ministerial Special Advisors** on how to message the public and the world, using more carefully scripted speeches and guided by the policy development from the Special Council. There should be no more unscripted nuanced speeches that cause confusion and division; instead there must be an emphasis on simple, concise messages.

Создать специальную группу **Специальных советников премьер-министра** по вопросам обращения с общественностью и миром, используя более тщательно подготовленные речи и руководствуясь политикой разработанной Специальным советом. Больше не должно быть незаписанных выступлений с нюансами, вызывающих замешательство и разногласия; вместо этого нужно делать упор на простые и лаконичные сообщения.

3. Եթե վարչապետը մտադիր է հրաժարական տալ, ապա **հրաժարականը** պետք է լինի կարգավորված անցում, որը թույլ չի ժողովրդավարության թշնամիներին օգտվել պահից (օրինակ՝ նախկին կոռուպացված պաշտոնյաներին):

If the PM intends to resign, then **resignation** should be an orderly transition that doesn't allow democracy's enemies (such as former corrupt officials) to take advantage.

Если премьер-министр намерен уйти в отставку, то **отставка** должна быть упорядоченным переходом, который не позволяет врагам демократии (например, бывшим коррумпированным чиновникам) воспользоваться моментом.

4. Խիստ քայլեր ձեռնարկել **կոռուպցիայի** դեմ. առաջնահերթ նրանց հանդեպ, ովքեր թուլացրեցին Հայաստանը՝ հեղափոխության բուն պատճառը, դրանով իսկ վերադարձնելով մարդկանց վստահությունը ժողովրդավարության հանդեպ: Այս մարդկանց կոռուպացված գումարները կարող են օգնել վերականգնել Արցախը և Հայաստանի պաշտպանությունը, և միգուցե մարդիկ, ի վերջո, կարող են ներել նրանցից ոմանց, եթե հիմա ճիշտ վարվեն:

Take strong action against **corruption** – those who weakened Armenia in the first place, the original reason for the Revolution, thus returning people's confidence in democracy. The corrupt money from these people can help to rebuild Artsakh and Armenia's defence, and maybe people might eventually forgive some of them if they do the right thing now.

Принять решительные меры против **коррупции** - тех, кто ослабил Армению в первую очередь, первопричину революции, тем самым вернув людям веру в демократию. Коррупционированные деньги этих людей могут помочь восстановить Арцах и оборону Армении, и, возможно, люди в конечном итоге простят некоторых из них, если они сейчас поступят правильно.

5. Անմիջապես **ճանաչել Արցախը** և գաղտնիորեն պահանջել, որ դաշնակիցները նույնպես դա անեն (բայց Հայաստանի ճանաչումը չպետք է պայմանավորվի մյուսներով): Միևնույն ժամանակ, թողարկել լավ ուսումնասիրված և հստակ տեսաուղերձ աշխարհին, որում նախանշվում են Արցախի անկախության և ինքնորոշման իրավական հիմքերը Խորհրդային և միջազգային օրենսդրության համաձայն:

Recognize Artsakh without delay, and confidentially demand that allies do so as well (but Armenia's recognition shouldn't be conditional on others). At the same time release a well-researched and clear video message to the world that outlines the legal basis for Artsakh's independence and self-determination under Soviet and international law.

Признать Арцах без промедления и конфиденциально потребовать, чтобы это сделали и союзники (но признание Армении не должно зависеть от других). В то же время выпустить тщательно проработанное и ясное видеообращение к миру, в котором излагаются правовые основы независимости и самоопределения Арцаха в соответствии с советским и международным правом.

6. **Հաղորդել հայ ժողովրդին** և աշխարհին պատերազմի արդյունքների մասին՝ Ադրբեջանի իրականում ամբողջությամբ չի հաղթել: Արցախը դեռ կանգնած է, և բացի Շուշիից (որի կարգավիճակը որոշված չի), շատ չի տարբերվում 1991թ. անկախություն հռչակած սկզբնական ԼՂ-ից: Արցախն ունի ավելի ուժեղ պաշտպանություն, քան երբևէ, մինչդեռ թշնամին կորցրել է տասնյակ հազարներ և դիմակայում է իր հետապնդվող փոքրամասնությունների կողմից ներքին տարածայնություններին, պատերազմի ծախսերին, ահաբեկիչների մնալու սպառնալիքին, կորցրել է իր ինքնիշխանության մի մասը Թուրքիային և այժմ արմատավորված բռնապետություն ունի նրանց հալածելու համար:

Message the Armenian people and the world about the war's outcomes – Azerbaijan hasn't actually completely won. Artsakh still stands and apart from Shushi (the status of which has not been determined), is not much different from the original N-K that declared independence in 1991. Artsakh has stronger defence than ever before, while the enemy has lost tens of thousands and faces internal division from its persecuted minorities, the costs of war, a threat from remaining terrorists, has lost part of its sovereignty to Turkey, and has a now-entrenched dictatorship to persecute them.

Сообщить армянскому народу и миру об итогах войны: на самом деле Азербайджан не победил полностью. Арцах по-прежнему стоит и, помимо Шуши (статус которого не определен), мало чем отличается от первоначального Нагорного Карабаха, объявившего независимость в 1991 году. Арцах имеет более сильную оборону, чем когда-либо прежде, в то время как противник потерял десятки тысяч человек и стоит перед внутренним разделением со стороны преследуемых меньшинств, ценой войны, угрозой со стороны оставшихся террористов, потеряла часть своего суверенитета в пользу Турции и имеет теперь уже укоренившуюся диктатуру, которая преследует их.

7. Աշխատել Ֆրանսիայի, Իրանի, Ռուսաստանի, Սիրիայի, Եգիպտոսի, ԱՄԷ-ի և այլ երկրների հետ՝ տարածաշրջանային կայունությունը սպառնացող թշնամու դեմ քաղաքական և ռազմական առումով ավելի **ամուր դաշինք** կազմելու համար:

Work with France, Iran, Russia, Syria, Egypt, UAE and other nations, in order to form a **stronger alliance** – politically and militarily – against an enemy that threatens regional stability.

Работать с Францией, Ираном, Россией, Сирией, Египтом, ОАЭ и другими странами, чтобы сформировать более **сильный союз** – в политическом и военном плане – против врага, угрожающего региональной стабильности.

8. Թուսաստանից և Իրանից պահանջել որոշիչ գործողություններ, անհրաժեշտության դեպքում ներառյալ նաև ռազմական գործողություններ, Ադրբեջանում և Արցախի մերձակայքում ներմուծվող **ջիհադիստ ահաբեկիչների** սպառնալիքը վերացնելու համար:

Demand that Russia and Iran take firm action, including military action if necessary, to eliminate the threat of imported **jihadi terrorists** in Azerbaijan and near Artsakh.

Требовать от России и Ирана решительных действий, в том числе, в случае необходимости, военных действий, чтобы устранить угрозу, исходящую от ввоза **террористов-джихадистов** в Азербайджан и близ Арцаха.

9. Շտապ գործ հարուցել Միջազգային քրեական դատարան Ադրբեջանի **ռազմական հանցագործությունների** վերաբերյալ (ի թիվս այլ բաների՝ կասետային զինամթերքի, ֆոսֆորի օգտագործումը, բանտարկյալների մահապատժի ենթարկումը, քաղաքացիական անձանց չարաշահումը, քաղաքացիական տարածքների թիրախավորումը, մշակութային հուշարձանների վնասումը, ահաբեկիչների ներմուծումը ևն):

Take an urgent case to the International Criminal Court on Azerbaijan's **war crimes** (*inter alia*, use of cluster munitions, phosphorous, execution of prisoners, abuse of civilians, targeting civilian areas, damaging cultural icons, importing terrorists, etc.).

Срочно подать в Международный уголовный суд дело о **военных преступлениях** Азербайджана (среди прочего, использование кассетных боеприпасов, фосфора, казнь заключенных, жестокое обращение с гражданскими лицами, нанесение ударов по гражданским районам, повреждение культурных ценностей, ввоз террористов и т.д.).

10. Պահանջել, որ **ՅՈՒՆԵՍԿՕ**-ն հեռացնի Ադրբեջանի փոխնախագահին «դեսպանի» պաշտոնից՝ հաշվի առնելով իր կառավարության ավերածությունները, որոնք առաջացել են հայկական մշակութային վայրերի և սրբապատկերների վրա կատարված կանխամտածված հարձակումներից: Պահանջեք, որ **ՅՈՒՆԵՍԿՕ**-ն և այլ միջազգային կազմակերպություններն ապահովեն, որ Ադրբեջանն այլևս չպղծի, փոփոխի կամ ոչնչացնի հայկական մշակութային ժառանգությունը իրենց այժմ գրաված տարածքներում:

Demand that **UNESCO** remove the Azerbaijan Vice President as an ‘ambassador’, given her government’s destruction by deliberate targeting of Armenian cultural places and icons. Demand that UNESCO and other international organisations ensure that Azerbaijan not deface, alter or destroy any Armenian cultural heritage in areas they now occupy.

Требовать, чтобы **ЮНЕСКО** сместила вице-президента Азербайджана с должности «посла», учитывая разрушение в результате преднамеренных нападений ее правительством на армянские культурные места и иконы. Требовать, чтобы ЮНЕСКО и другие международные организации позаботились о том, чтобы Азербайджан не портил, не изменил и не уничтожил какое-либо армянское культурное наследие на территориях, которые они сейчас оккупируют.

11. Անմիջապես ձեռնամուխ լինել **ներգաղթի ծրագրին**, որը վերացնում է խոչընդոտները (ինչպիսիք են ներմուծման սահմանափակումները և հարկերը սկզբնական ժամանակահատվածի համար), խրախուսելու սփյուռքի և Հայաստանի ընկերների մեծ մասի Հայաստան ներգաղթելը, կենտրոնացած գյուղական բնակավայրերի բնակեցման և յուրաքանչյուր գյուղի մենթորացման վրա: Չարգացած երկրներում սփյուռքի համար խնդիր է ավելի քան մեկ միլիոն ներգաղթել, բերել ռեսուրսներ, նոր հմտություններ և նոր մտածողություն: Նրանք պետք է հասկանան, որ ապագա հայրենիքը փրկելու համար հարմար չէ ապրել հարմարավետ կյանքով և պարզապես գումար ուղարկել:

Immediately embark on an **immigration programme** that eliminates barriers (such as import restrictions and taxes for an initial period), to encourage a large proportion of the diaspora and Armenia's friends to immigrate to Armenia, focused on populating rural areas and mentoring every village. For the diaspora in developed nations, the challenge is for more than a million to immigrate, bring resources, new skills and new thinking. They must understand that living a comfortable life and just sending money is not enough to save the homeland in the future.

Незамедлительно приступить к **иммиграционной программе**, которая устраняет барьеры (такие как ограничения на импорт и налоги на начальный период), чтобы побудить большую часть диаспоры и друзей Армении иммигрировать в Армению, с упором на заселение сельских районов и наставничество в каждой деревне. Для диаспоры в развитых странах задача состоит в том, чтобы более миллиона человек иммигрировали, принесли ресурсы, новые навыки и новое мышление. Они должны понимать, что жить комфортной жизнью и просто посылать деньги недостаточно для спасения родины в будущем.

12. Աջակցել **տեղահանված ցանկացած անձի վերաբնակեցմանը**, ովքեր չեն ցանկանում վերադառնալ Արցախ, Սյունիքի և Վայոց Ձորի մարզերում՝ այս խոցելի և ռազմավարական տարածքները ուժեղացնելու համար: Պետք է սփյուռքի աջակցությամբ համայնքային և պետական հողերում ստեղծվեն նոր տներ և բնակավայրեր:

Support the **relocation of any displaced persons** who do not wish to return to Artsakh in Syunik and Vayots Dzor Provinces, in order to strengthen these vulnerable and strategic areas. New home and settlements should be created on community and government land, with diaspora backing.

Поддержать **переселение любых перемещенных лиц**, которые не хотят возвращаться в Арцах, в области Сюник и Вайоц Дзор, чтобы укрепить эти уязвимые и стратегические районы. Новые дома и поселения должны создаваться на общинных и государственных землях при поддержке диаспоры.

13. Օգտագործել պաշտպանական ռեսուրսների գերակշիռ մասը և հիմնական ուշադրությունը կենտրոնացնել բարձր տեխնոլոգիական պաշտպանական արդյունաբերության արագացված զարգացման վրա, այլ ոչ թե ավանդական ռազմական կարողությունների վերականգնման (թեև որոշակի ավանդական կարողություն էլ է անհրաժեշտ): Դա կապահովի անկախություն արտաքին մատակարարներից, ինչպես նաև կարևոր արտահանման շուկա: Կրթության համակարգը պետք է կենտրոնանա գիտության, տեխնոլոգիայի, ճարտարագիտության և մաթեմատիկայի/ֆիզիկայի (STEM) վրա:

Use the majority of defence resources and a major focus on the accelerated development of a **high technology defence industry**, not a rebuilding of traditional military capability (although some traditional capability is needed). This will ensure independence from external suppliers and also an important export market. The education system should focus on Science, Technology, Engineering and Mathematics/Physics (STEM).

Использовать большую часть оборонных ресурсов и уделять основное внимание ускоренному развитию высокотехнологичной оборонной промышленности, а не восстановлению традиционного военного потенциала (хотя некоторые традиционные возможности необходимы). Это обеспечит независимость от внешних поставщиков, а также важный экспортный рынок. Система образования должна быть сфокусирована на науке, технологиях, инженерии и математике/физике (STEM).

14. Սկսել ապաքինման գործընթաց՝ հանգիստ և հարգալից երկխոսությամբ Հայաստանում և սփյուռքի հետ: Բուժման մի մասը պետք է ներառի **Ճշմարտության հանձնաժողով**՝ պարզելու, թե ինչն է:

- ա) Հայաստանը շտապ և լիարժեք կարողությամբ չպատասխանեց Ադրբեջանի սադրանքներին (ներառյալ ՀԱՊԿ պայմանագրի ակտիվացումը),
- բ) պաշտպանական ուժերն այնքան անպատրաստ էին պաշտպանել զինվորներին անօդաչու թռչող սարքերից, երբ դրանք օգտագործվել էին նախորդ հակամարտություններում, ինչպես նաև
- գ) եթե ճիշտ է հաղորդվել, հրամանատարական շղթան ձախողեց որոշ դեպքերում ապահովել զենքի համարժեք մատակարարումը կամ հակազորոհը, երբ դա կարելի էր իրականացնել:

Start a process of healing, with calm and respectful dialogue in Armenia and with the diaspora. Part of the healing must include a **Truth Commission** to determine why:

- a) Armenia didn't respond to Azerbaijan's provocations with urgency and full capability (including activation of the CSTO agreement);
- b) defence forces were so unprepared to protect soldiers from drones when these had been used in previous conflicts; and
- c) if reported correctly, the chain of command failed to ensure an adequate supply of weapons in some cases or to counter-attack when it could have.

Начните процесс исцеления со спокойного и уважительного диалога в Армении и с диаспорой. Часть исцеления должна включать **Комиссию по установлению истины**, чтобы определить, почему:

- а) Армения не ответила на провокации Азербайджана срочно и в полном объеме (включая активацию соглашения ОДКБ);
- б) силы обороны были настолько не готовы к защите солдат от дронов, когда они использовались в предыдущих конфликтах; а также
- с) если сообщалось правильно, комсостав не смог в некоторых случаях обеспечить адекватную поставку оружия или контратаковать, когда мог.

15. Հայաստանը պետք է հետևի իրավական գործընթացին՝ կա՛մ վավերացնելու «Հայտարարությունը» Արցախի վերաբերյալ, կա՛մ այն մասամբ կամ ամբողջությամբ մերժելու համար: Պետք է հրավիրել ԱՄՆ-ին և Ֆրանսիային և այլ բարեկամ երկրներին՝ խաղաղապահներ ուղարկելու Արցախ կամ Հայաստան, նույնիսկ եթե դժվար թե Ռուսաստանը ժողովրդին անպաշտպան թողնի: Նախիջևանի և Ադրբեջանի առաջարկվող կապը ոչ մի կապ չունի արցախյան հակամարտության հետ, ուստի այդ ասպեկտը պետք է մերժվի:

Armenia must follow a legal process to either ratify the **‘Statement’ concerning Artsakh**, or to reject it in part or in whole. The US and France and other friendly nations should be invited to send peace-keepers to Artsakh or Armenia, even if it’s unlikely that Russia will leave the people defenceless. The proposed connection between Nakhichevan and Azerbaijan has nothing to do with the Artsakh conflict, so this aspect must be rejected.

Армения должна провести юридический процесс, чтобы либо ратифицировать **«Заявление» относительно Арцаха**, либо отклонить его частично или полностью. Следует пригласить США, Францию и другие дружественные страны отправить в Арцах или Армению миротворцев, даже если Россия вряд ли оставит людей беззащитными. Предлагаемая связь между Нахичеваном и Азербайджаном не имеет ничего общего с Арцахским конфликтом, поэтому от этого аспекта следует отказаться.

.....